

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗМІЩЕННЯ КОШТІВ СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ

У статті розглянуто особливості державного регулювання розміщення страхових резервів, систематизовано нормативно-правові акти, що регулюють процес розміщення страхових резервів, наведено принципи розміщення коштів страхових резервів

Ключові слова: страхові резерви, принципи, державне регулювання, напрями розміщення, нормативно-правові акти.

L. O. MATVIICHUK

Khmelnytsky National University

STATE REGULATION OF FUNDS' PLACEMENT OF INSURANCE RESERVES

The article deals with the specifics of state regulation of placement of insurance reserves systematized regulations governing the process of placement of insurance reserves, are the principles of placement of insurance reserves. The paper determined that the placement of insurance reserves made in assets allowed in accordance with the placement of these reserves and pursues the following objectives: placement of reserves insurers must coincide in time and space with their obligations, placing engaged insurers must meet insurance coverage, liquidity and yield, to invest for a period that coincides with the time of action commitments; Investments should be limited scope economy. On the one hand, offset the risks associated with exchange rates, and on the other investments contribute to meeting the needs of national economy-in capital investments; Resource allocation rules insurance investment companies should take into account the priorities of economic sectors and certain regions, which should be developed in a specific period of time.

Keywords: insurance reserves, principles, regulation, trends placement regulations.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інвестиційна діяльність страхових компаній, джерелом якої є тимчасово вільні залучені кошти, досить жорстко регулюється державою. Це пояснюється не тільки природою інвестованих коштів страхових організацій, а й відсутністю у фактичних власників цих грошових коштів (страхувальників), об'єктивної можливості контролювати наскільки ефективно страховик розпоряджається наданими йому коштами.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Проблемам формування та розміщення страхових резервів присвячені роботи як зарубіжних так і вітчизняних науковців: З.Боді, Є.Жукова, Г.Насирової, Р.Родрігеса, Ф.Фабозці, В.Базилевича, О.Барановського, Н.Внукової, О.Гаманкової, С.Осадця, В.Шелудько. Зважаючи на значний світовий прогрес у розробці новітніх фінансових інструментів, методів інвестування коштів і державного регулювання, ряд питань, пов'язаних з діяльністю страхових компаній на фінансовому ринку України, є недостатньо вивченим вітчизняними фахівцями і потребує подальших досліджень у частині теоретико-методологічних засад і практики функціонування страховиків у процесі розміщення страхових резервів.

Метою дослідження є визначення особливостей державного регулювання розміщення страхових резервів, систематизація нормативно-правові акти, що регулюють процес розміщення страхових резервів, розгляд принципів розміщення коштів страхових резервів.

Основний матеріал дослідження. Оскільки основним джерелом інвестицій страхової компанії є страхові резерви, держава встановлює певні обмеження на форми і умови розміщення цих коштів. При цьому спостерігається постійне зростання фінансового потенціалу страховиків, що зумовлює необхідність державного регулювання їх інвестиційної діяльності. Форми і методи цього регулювання, як правило, відображають національні особливості страхового та інвестиційного ринку.

Розміщення страхових резервів – це вкладення коштів сформованих резервів у дозволені активи.

Державне регулювання розміщення коштів страхових резервів здійснюється на основі наступних нормативно-правових актів:

– Закону України «Про страхування» (розділ III «Забезпечення платоспроможності страховиків» ст. 31) від 07.03.1996 року № 85/96-ВР зі змінами та доповненнями;

– Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими ніж страхування життя від 17.12.2004 року № 3104 зі змінами та доповненнями;

– Порядку і правил формування, розміщення та обліку страхових резервів з обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду від 13.11.2003 року № 123 зі змінами та доповненнями;

– Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви з видів страхування, інших, ніж страхування життя затвердженого розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України

08.10.2009 року № 741 зі змінами та доповненнями;

– Правил розміщення страхових резервів із страхування життя затверджених розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 26.11.2004 року № 2875 зі змінами та доповненнями;

– Положення про порядок, умови видачі та розміри кредитів страхувальникам, які уклали договори страхування життя затвердженого розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 03.12.2004 року № 2883 зі змінами та доповненнями;

– Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів» від 17 серпня 2002 року № 1211 зі змінами та доповненнями.

Нормативно-правовими актами визначені напрями розміщення коштів страхових резервів як для страхових компаній, що здійснюють страхування життя так і для тих страховиків, що займаються іншими видами страхування, ніж страхування життя (табл. 1).

Таблиця 1

Напрями розміщення коштів страхових резервів відповідно до чинного законодавства України

Напрями розміщення коштів технічних страхових резервів	Напрями розміщення коштів страхових резервів із страхування життя
<ul style="list-style-type: none"> • грошові кошти на поточному рахунку; • банківські вклади (депозити); • валютні вкладення згідно з валютою страхування; • нерухоме майно; • акції, облігації, іпотечні сертифікати; • цінні папери, що емітуються державою; • права вимоги до перестраховиків; • інвестиції в економіку України за напрямами, визначеними Кабінетом Міністрів України; • банківські метали; • готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, встановлених Національним банком України. 	<ul style="list-style-type: none"> • грошові кошти на поточному рахунку; • банківські вклади (депозити); • валютні вкладення згідно з валютою страхування; • нерухоме майно; • акції, облігації підприємств (крім цільових облігацій), іпотечні сертифікати, іпотечні облігації; • цінні папери, що емітуються державою; • права вимоги до перестраховиків; • інвестиції в економіку України за напрямами, визначеними Кабінетом Міністрів України; • банківські метали; • готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, установлених Національним банком України; • кредити страхувальникам - громадянам, що уклали договори страхування життя, у межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми; • довгострокове кредитування житлового будівництва, у тому числі індивідуальних забудовників, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Механізм надання кредитів страхувальникам страховими компаніями, що здійснюють страхування життя регламентовано Положення про порядок, умови видачі та розміри кредитів страхувальникам, які уклали договори страхування життя. Відповідно до Положення страховик, який надає кредит страхувальнику (кредитодавець) може надавати кредит позичальнику (страхувальник, який уклав договір страхування життя та отримав кредит на умовах повернення, платності, строковості.) у межах викупної суми на момент видачі кредиту та на строк, що не перевищує період, який залишився до закінчення дії договору страхування життя. У разі якщо договір страхування передбачає регулярні, послідовні виплати (ануїтет), кредитний договір може бути укладений в межах періоду очікування за таким договором страхування життя.

Кредитодавець надає кредит позичальнику у межах викупної суми за відповідним договором страхування життя та під заставу цієї викупної суми на умовах, передбачених кредитним договором. Основними із них є: повернення, строковість, платність.

Принципи повернення, строковості та платності означають, що кредит має бути поверненим позичальником кредитодавцю у визначений у кредитному договорі строк зі сплатою відповідних відсотків за його користування.

У разі настання страхового випадку до дати повернення кредиту, яка визначена у кредитному договорі, сума кредиту та відсотки за користування кредитом вираховуються із суми страхових виплат, що здійснюються за таким договором страхування життя, якщо інше не передбачено правилами страхування життя.

У разі неповернення кредиту позичальником у термін, передбачений кредитним договором або до дати першої страхової виплати, що вказана у договорі страхування життя, дія кредитного договору припиняється, про що обов'язково зазначається в кредитному договорі.

Джерелом формування кредитних ресурсів страховика є кошти резервів зі страхування життя.

Кредитні взаємовідносини регламентуються кредитним договором, що укладається між кредитором і позичальником, який визначає взаємні зобов'язання та відповідальність сторін і не може змінюватись в односторонньому порядку без згоди обох сторін.

Для отримання кредиту позичальник звертається до кредитодавця шляхом надсилання листа або подання заяви тощо, в яких зазначається необхідна сума кредиту та строки його погашення. Розмір відсоткових ставок за кредит та порядок їх сплати встановлюється в кредитному договорі в залежності від кредитного ризику, строку користування кредитом, величини інвестиційного доходу, зазначеного в договорі страхування життя та інших факторів.

У кредитному договорі передбачається відповідальність позичальника за несвоєчасну сплату відсотків за користування кредитом і кредитодавця за несвоєчасне перерахування кредиту у вигляді пені, розмір якої встановлюється за згодою сторін у кредитному договорі.

У Положенні про порядок, умови видачі та розміри кредитів страховальникам, які уклали договори страхування життя визначені наступні застереження:

- відокремленим підрозділам страхової компанії забороняється здійснення діяльності з надання кредитів;
 - забороняється надання кредитів за договорами страхування довічних пенсій (довічного ануїтету), укладених за рахунок пенсійних коштів учасника недержавного пенсійного фонду;
 - кредит не може бути видано раніше ніж через рік після набрання чинності договором страхування.
- Відповідно до Закону України «Про страхування» Кабінет Міністрів України затвердив наступні напрями інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів:
- розроблення та впровадження високотехнологічного устаткування, іншої інноваційної продукції, ресурсо- та енергозберігаючих технологій;
 - розвиток інфраструктури туризму;
 - добування корисних копалин;
 - перероблення відходів гірничо-металургійного виробництва;
 - будівництво житла;
 - розвиток транспортної інфраструктури, у тому числі будівництво та реконструкція автомобільних доріг;
 - розвиток сектору зв'язку та телекомунікацій;
 - розвиток ринку іпотечного кредитування шляхом придбання цінних паперів, емітованих Державною іпотечною установою.

Страхові резерви філій страховиків-нерезидентів повинні бути розміщені на території України.

Страховикам забороняється здійснення інших видів кредитної діяльності.

Величина активів, що приймається для представлення страхових резервів із страхування життя, збільшена на величину непростроченої дебіторської заборгованості за укладеними договорами страхування та перестрахування, повинна бути не меншою, ніж сумарна величина довгострокових та поточних зобов'язань і забезпечень (розділи II–IV пасиву балансу (Звіту про фінансовий стан)), включаючи величину страхових резервів, що розраховується відповідно до чинного законодавства.

Зважаючи на особливості страхової діяльності, законодавство більшості країн, у тому числі України встановлює такі принципи розміщення коштів страхових резервів у активах певних категорій (так званих «дозволених активах»): безпечності; ліквідності; прибутковості; диверсифікації.

Принцип безпечності (або найбільшої гарантованості повернення коштів, принцип надійності) — найважливіший принцип для страхової компанії. Цей принцип ставить перед страховиком завдання досягнути максимально можливої за даних умов безпеки вкладень, тобто йдеться про зведення до мінімуму Інвестиційного ризику.

Надійність інвестицій є головною умовою існування страхових компаній, оскільки втрата інвестованих коштів призводить до втрати страхових резервів, а це, в свою чергу, веде до нездатності страхової компанії виконати свої страхові зобов'язання. Керуючись при Інвестуванні принципом безпечності, страховик має зважати на те, що у світовій практиці прийнято найбільш безпечними з позиції інвестиційного ризику вважати будь-які державні цінні папери, найбільш небезпечними — акції молодих наукоємних підприємств.

Принцип ліквідності передбачає можливість швидкого та безбиткового для страховика перетворення будь-яких вкладень на грошові кошти. Згідно із цим принципом, загальна структура активів страховика має бути такою, щоб у будь-який момент він мав у своєму розпорядженні ліквідні кошти. Принцип ліквідності важливий для будь-якої компанії в будь-якій галузі економіки: ліквідні активи мають високий статус при оцінці інвестиційного портфеля компанії.

У страхуванні під ліквідністю активів розуміють можливість оперативного перетворення активів на

готівкові платіжні кошти для погашення страховиком своїх зобов'язань у межах встановлених термінів. Особливістю застосування принципу ліквідності у страхуванні є те, що вимоги до ліквідності різні залежно від характеру та структури страхового портфеля. Страхова компанія, що здійснює страхування життя, має страховий портфель, який добре піддається плануванню. Забезпечити дотримання принципу ліквідності у цьому випадку неважко, оскільки компанія з великим ступенем надійності може передбачати, коли і в якій сумі вона потребуватиме грошей для здійснення страхових виплат. Якщо ж страхова компанія здійснює загальне страхування, до того ж у її страховому портфелі переважають договори автотранспортного, морського, авіаційного страхування, виплати за якими здатні досягати надвеликих розмірів і є важкопрогнозованими, то в цьому випадку забезпечити принцип ліквідності набагато складніше. Тому для страхових компаній з незбалансованим страховим портфелем слід висувати більш жорсткі вимоги в плані ліквідності.

Принцип прибутковості вкладень означає, що активи страховика мають розміщуватись на принципах безпечності та ліквідності і при цьому ще приносити постійний і, по можливості, достатній дохід. Хоч принцип прибутковості не є абсолютним і головним принципом інвестиційної політики страхової компанії, проте не слід забувати, що отримання прибутку – це мета діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, включаючи і страхові компанії. У страхуванні отримання інвестиційного прибутку дає страховикові змогу:

- а) перекривати збитки від операційної діяльності;
- б) здійснювати дисконтування страхових премій за довгостроковими договорами страхування життя;
- в) забезпечувати участь страхувальників у прибутках;
- г) отримувати додаткове джерело формування математичних резервів.

Принцип диверсифікованості (змішування та розсіювання) полягає у розподіленні коштів, що інвестуються, між об'єктами вкладень з метою зниження ризиків ймовірності втрати цих коштів або втрати доходів від них. Згідно з цим принципом, страхова компанія не повинна допускати різкого переважання якогось певного виду вкладень над іншими. Структура інвестиційного портфеля не повинна бути однобокою. Страхова компанія має також уникати регіональної концентрації вкладень або орієнтації лише на одного або кількох головних отримувачів інвестиційних коштів страховика.

Обмеження щодо максимальних обсягів активів кожної категорії, вимоги до якості таких активів, вимоги щодо наявності та рівня кредитного рейтингу активів певних категорій та/або банків та емітентів цінних паперів, у яких розміщуються кошти страхових резервів, встановлюються Уповноваженим органом.

Розміщення страхових резервів здійснюється в дозволені активи відповідно до норм розміщення цих резервів і переслідує три мети:

- 1) розміщення резервів страховиками має співпадати в часі та просторі з їх зобов'язаннями, тобто розміщення, які здійснюють страховики, повинні відповідати вимогам страхового захисту, ліквідності й доходності, вкладатися на строк, що співпадає з часом дії взятих зобов'язань;
- 2) інвестиції повинні бути обмежені сферою національної економіки. З одного боку, так нівелюється ризик, пов'язаний з обмінними курсами, а з іншого-довгострокові інвестиції сприяють задоволенню потреб національної економіки у капітальних вкладеннях;
- 3) норми розміщення інвестиційних ресурсів страхових компаній повинні враховувати пріоритети галузей економіки і певні регіони, які необхідно розвивати в конкретний період часу.

Висновки. Питання розміщення коштів страхових резервів є для страхової компанії не менш важливим, ніж їх формування. Страхові резерви є залученими коштами, і їх обсяги уособлюють зобов'язання страховиків перед страхувальниками. Але залучивши кошти за допомогою страхування, страхова компанія має подбати про їх збереження та примноження. Збереження вартості залучених коштів і отримання адекватних доходів від їх розміщення та інвестування є надзвичайно складним завданням, а ефективне управління коштами страхових резервів є однією з найважливіших умов забезпечення платоспроможності страховиків.

Література

1. Закон України «Про страхування» (розділ III «Забезпечення платоспроможності страховиків» ст. 31 від 07.03.1996 року № 85/96-ВР зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80/conv/page3>
2. Положення "Про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви з видів страхування, інших, ніж страхування життя" : затв. розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 08.10.2009 року № 741 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1099-09/conv>
3. Положення "Про порядок, умови видачі та розміри кредитів страхувальникам, які уклали договори страхування життя" : затв. розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових

послуг України 03.12.2004 року № 2883 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1615-04/conv>

4. Порядок і правила формування, розміщення та обліку страхових резервів з обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду від 13.11.2003 року № 123 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1107-03/conv>

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів» від 17 серпня 2002 року № 1211 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1211-2002-%D0%BF/conv>

6. Правила розміщення страхових резервів зі страхування життя : затв. розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 26.11.2004 року № 2875 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1626-04/conv>

7. Правила формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими ніж страхування життя від 17.12.2004 року № 3104 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0019-05>

Надійшла 10.09.2015; рецензент: д. е. н.